

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Выразы «траянскі конь», «ахілесавы пяты», «дары данайцаў» у сучаснай культуры замацаваліся як устойлівыя. Патлумачце, як вы разумееце сэнс гэтых выразаў.
2. Байка — гэта літаратурны жанр, які атрымаў шырокую вядомасць дзякуючы старажытнагрэчаскаму легендарнаму байкапісцу Эзопу. Прачытайце ўрывкі з баек «Муравей і жук» Эзопа і «Мурашка і Жук» беларускага пісьменніка Кандрата Крапівы. Што агульнае і што адрознае ў байках аўтараў розных эпох?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Прачытайце ўрывак з «Іліяды» Гамера павольна, з невялікімі паўзамі. Паспрабуйце адчуць меладычнасць гексамэтра. Наладзьце ў класе конкурс на лепшае чытанне ўрывка. Паспрабуйце скласці верш, выкарыстоўваючы форму гексамэтра.

§ 25–26. ТЭАТР І МУЗЫКА СТАРАЖЫТНАЙ ГРЭЦЫІ

Старажытнагрэчаская культура пакінула свету багатую спадчыну ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва. Тэатр у Старажытнай Грэцыі быў неад'емнай часткай жыцця грамадства, сродкам духоўнага і культурнага развіцця грамадзян. Музыка суправаджала рэлігійныя абрады, тэатральныя паказы і штодзённае жыццё грэкаў, надаючы ім асаблівую атмасферу.

Архітэктурна тэатра. Як вядома, Старажытная Грэцыя з'яўляецца радзімай тэатральнага мастацтва. Першапачаткова тэатр быў месцам шанавання бога Дыяніса, затым — збудаваннем для правядзення забаўляльных мерапрыемстваў. Таму тэатры будаваліся на схілах пагоркаў з улікам навакольнай прыроды і былі вялікіх памераў, каб забяспечыць усіх свабодных грамадзян магчымасцю прысутнічаць на спектаклях. Важнасць такога дзеяства ў жыцці грэкаў стымулявала развіццё тэатра і стварэнне тэатральных збудаванняў у галоўных гарадах Старажытнай Грэцыі — Афінах, Пергаме, Аргасе...

Яскравы прыклад мастацкай і тэхнічнай дасканаласці — *тэатр у Эпідаўры*. Ён змяшчае да 14 тысяч глядачоў і мае традыцыйную

Тэатр у Эпідаўры (IV ст. да н. э.)

форму: глядацкія месцы паўкругам спускаюцца да велізарнай круглай архэстры. За архэстрай — праскёній і скэна. Каменныя блокі, з якіх пабудаваны тэатр, ствараюць трывалую канструкцыю. Асаблівасцю тэатра ў Эпідаўры з'яўляецца яго ўнікальная акустыка. Дзякуючы спецыяльна прадуманай форме і канструкцыі голас акцёра добра чутны нават у самых аддаленых месцах збудавання.

Як вы думаеце, чаму сучасны чалавек імкнецца выкарыстоўваць для правядзення канцэртаў, тэатральных пастановак пляцоўкі захаваных старажытнагрэчаскіх тэатраў?

Як арганізаваны тэатральны паказ. Прысутнасць свабодных грамадзян на святах была абавязковай, таму арганізацыя тэатральных паказаў мела важнае дзяржаўнае значэнне. Займаліся гэтым спецыяльна прызначаныя людзі.

Ключавая роля ў арганізацыі спектакля адводзілася *архонту* — вышэйшай службовай асобе ў старажытнагрэчаскім полісе. Архонт адбіраў творы паэтаў-драматургаў, кіраваў фінансамі і сачыў за выкананнем правілаў. Для кожнага паказу ён прызначаў акцёраў, каардынаваў іх працу на рэпетыцыях, адказваў за касцюмы.

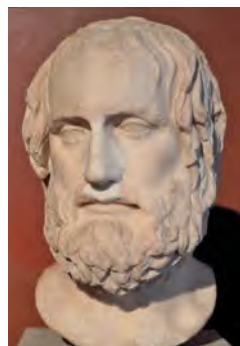
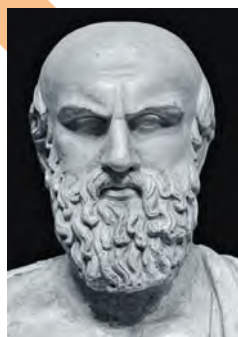

Маскі старажытнагрэчаскага тэатра

Цікавы факт!

Не заўсёды паэты, якія вядомыя сёння як вялікія, перамагалі ў спаборніцтвах. Эсхіл заняў аднойчы другое месца, а Гамер — апошняе...

Эсхіл, Сафокл, Еўрыпід — стваральнікі старажытнагрэчаскай трагедыі, якія ўдзельнічалі ў тэатральных спаборніцтвах

Фінансава падтрымлівалі спектакль багатыя грамадзяне. Пасада чалавека, закліканага фінансаваць тэатральны паказ, называлася *харэг* — кіраўнік. Менавіта харэг ускладаў на сябе выдаткі на касцюмы, маскі, рэквізіт, аплату ўсім удзельнікам паказу і падрыхтоўку хору. Пасада харэга ў старажытнагрэчаскім полісе была адной з самых паважаных.

Паказы ладзіліся тры разы на год па тры дні — з самай раніцы і да заходу сонца. Гэта былі спаборніцтвы драматургаў, выбраных архонтам. Кожны драматург выносіў на суд гледачоў тры драмы, аб'яднаныя агульным сюжэтам, і адну п'есу жартаўлівага зместу. Па рэакцыі гледачоў адмысловае журы выбірала сярод драматургаў пераможцаў, якія атрымлівалі ўзнагароджанне і вянок з плюшчу. Імёны тых, хто перамог у спаборніцтве, а таксама харэгаў, якія ладзілі паказ, увекавечваліся ў спецыяльных спісах ганаровых грамадзян.

Адным з твораў, які дайшоў да нашых дзён, з'яўляецца п'еса Эсхіла «Праметэй прыкуты». Прачытайце ўрывак з яе ў электронным дадатку. Якія фрагменты тэксту вы прапанавалі б прадэкламаваць акцёру, а якія — хору? Чаму?

Асаблівасці старажытнагрэчаскага спектакля. Мы з вамі памятаем, што паказ у старажытнагрэчаскім тэатры адбываўся

Хор на хадулях. Выява на амфары (VI ст. да н. э.)

на асаблівай круглай пляцоўцы — *архестры*. Тут размяшчаліся акцёры і хор. У тэатральным дзействе словы акцёраў чаргаваліся з песнямі хору, які дапамагаў глядачам лепш зразумець тое, што адбываецца, ацэньваў учынкі герояў, каментаваў падзеі. Значэнне хору паступова зніжалася: кожны новы драматург памяншаў колькасць выканаўцаў. З часам месца харавых уставак замянілі харэаграфічныя нумары.

Спачатку глядачы размяшчаліся вакол архестры, пазней для публікі на схілах вакол архестры пачалі будаваць спецыяльныя месцы — *тэатрон*. Глядачы сядзелі або стаялі на лавах так, каб было і відаць, і чуваць тое, што адбываецца ў архестры і скене. *Скэна* знаходзілася адразу за архестрай. Гэта была палатка, у якой пераапрааналіся акцёры. Пазней да прэдняй сцяны скены сталі прымацоўваць дэкарацыі. У *параскэніях*, прыбудовах паабапал скены, захоўвалася тэатральная маёмасць. А вось месца перад скенай атрымала назву *праскэній* — трохі прыўзнятая над узроўнем архестры пляцоўка. Праходы, па якіх глядачы ўваходзілі ў тэатр, называліся *пэрады*.

Тэатральныя машыны — механічныя прыстасаванні, з дапамогай якіх старажытныя грэкі стваралі тэатральныя эфекты, — з'яўляліся па неабходнасці. Спачатку мяняліся дэкарацыі — ад цяжкавагавых драўляных канструкцый да размаляваных дошак або палотнаў. Паступовае ўскладненне сюжэтаў запатрабавала больш складанай візуалізацыі. Напрыклад, з дапамогай пад'ёмнага крана

Машына для «палётаў» (рэканструкцыя; ілюстрацыя з кнігі В. Галаўні «История античного театра»)

зrabілася магчымым перасоўванне з аднаго пункта ў іншы: лунанне ў аблоках або палёт на велізарных жуках... А з дапамогай спецыяльнай платформы акцёры змаглі выязджаць на архестру ў самы нечаканы момант. Адмысловая тэхніка імітавала ў час спектакля гром і маланку.

У старажытнасці быў даволі папулярны выраз «Бог з машыны». Здагадайцеся, што ён азначае.

Старажытнагрэчаская музыка. Музыка ў жыцці грэчаскіх гарадоў займала важнае месца. Бо для грэка музыка была адным з самых дасканалых выказванняў гармоніі і парадку. Калі ўсе гукі ўзгоднены адзін з адным, яны гучаць выдатна, ураўнаважваючы стан чалавека. Лічылася, што з дапамогай музыкі выходзіць гарманічны чалавек. Старажытнагрэчаскі філосаф Піфагор, напрыклад, у музыцы бачыў дасканаласць і гармонію ўсёй светабудовы. Таму музыку і спевы асвойвалі нароўні з чытаннем, граматыкай, лічэннем, гімнастыкай і маляваннем. А ўпадабанымі музычнымі інструментамі

Цікавы факт!

Для музычных саборніцтваў было ўзведзена спецыяльнае збудаванне — *адэон*. Вонкава яно нагадвала грэчаскі амфітэатр, але было меншага памеру. Гэта дазваляла палепшыць акустыку.

грэкаў былі струнныя шчыпковыя — *кіфа́ра*, *лі́ра* — і духавыя — розныя віды *аўлосаў**.

Грэкі вельмі любілі праводзіць музычныя спаборніцтвы. Самымі ганаровымі сярод музыкантаў лічыліся *Піфі́йскія гульні* ў Дэльфах у гонар Апалона. Пераможца на гэтых гульнях атрымліваў лаўровы вянок.

Адэон Герада Атычнага ў Афінах (II ст. н. э.)

Ліра. Чырвонафігурны вазапіс (IV ст. да н. э.)

Кіфара. Чырвонафігурны вазапіс (IV ст. да н. э.)

Спаборніцтвы ў Дэльфах існуюць і сёння. Але называюцца яны інакш. Знайдзіце ў інфармацыйных крыніцах звесткі пра гульні ў Дэльфах. Як яны называюцца, хто ў іх удзельнічае? Прапануйце ідэю правядзення падобных гуляняў у сваёй школе, класе.

* Гл. ілюстрацыю «Меандр у роспісе кіліка» на с. 131.

Старажытнагрэчаскі тэатр захапляў тысячы глядачоў, дарыў ім мудрыя думкі і перажыванні, што ўзвышалі душу. Музыка была сродкам зносін з багамі, спосабам выказвання сваіх пачуццяў і эмоцый. І тэатральнае, і музычнае мастацтва Старажытнай Грэцыі сталі той асновай, на якой пазней была пабудавана ўся сусветная мастацкая культура.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Што новага вы даведаліся пра старажытнагрэчаскі тэатр — яго гісторыю, пабудову, архітэктурныя знаходкі, асаблівасці арганізацыі пастановак? Паразважайце, што з гэтага вы бачыце ў сучасным тэатры.
2. Выканайце схематычную выяву старажытнагрэчаскага тэатра. Адзначце на малюнку ўсе пералічаныя ў тэксце параграфу элементы тэатра.
3. Калі вы былі б рэжысёрам пастановкі ў сучасным тэатры трагедыі «Праметэй прыкуты» старажытнагрэчаскага драматурга Эсхіла (электронны дадатак), якія з тэхналогій візуалізацыі старажытных грэкаў вы прапанавалі б?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

1. Наведайце адзін з беларускіх тэатраў. Падзяліцеся з аднакласнікамі меркаваннем аб прагледжаным вамі спектаклі (агульнае ўражанне, ідэя спектакля, сродкі яе ўвасаблення, роля рэжысёра, мастакоў, акцёраў, музычнае вырашэнне). Якія тэхнічныя сродкі былі выкарыстаны? Не забудзьцеся распавесці, што вас асабліва ўразіла. Ці зацікавіў аповед вашых сяброў?
2. Тэатральныя «квіткі» ствараліся з бронзы або абпаленай гліны. Набывалі іх за невялікую плату. Літарай на «квітках» паказваўся адзін з «кліноў» тэатрона, на якія з дапамогай лесвіц дзяліўся тэатр. На гэтым «кліне» глядач мог заняць любое месца, пачынаючы з другога рада. Падумайце, для каго прызначаўся першы рад. Прыдумайце і выканайце эскіз білета ў сучасны тэатр. Патлумачце, чым ён будзе адрознівацца ад «білета» Старажытнай Грэцыі.

Старажытнагрэчаскія тэатральныя «білеты» — жэтоны з бронзы (IV–II стст. да н. э.)

§ 27. ТВОРЧЫ ЎРОК. ВЫРАЗНЫЯ ПРЫЁМЫ Ў СТАРАЖЫТНАГРЭЧАСКІМ ТЭАТРЫ

У камедыі «Птушкі» старажытнагрэчаскага камедыёграфа Арыстафа́на мы назіраем за стварэннем ідэальнага горада Тучакукуеўска ў далёкім завоблачным свеце. У ім жывуць самыя разнастайныя птушкі:

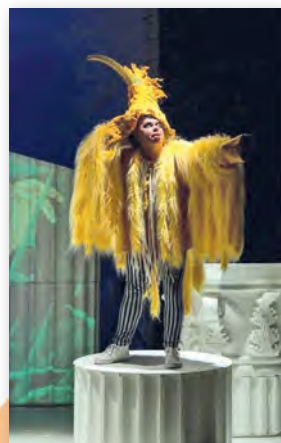
«Видишь, это куропатка, вот нырок, вот алкион... сова-дятел, горлица, жаворонок, славка... голубь... сокол, вяхирь, кукушка, красноножка... пустельга...»

У гэтым незвычайным горадзе ўсё было наадварот — птушкі сталі божствамі людзей.

Пазнаёмцеся з тэкстам. Якія гукавыразныя прыёмы выкарыстаў аўтар? Якія з іх вас здзівілі?

Эпой-пой, по-по-пой, по-пой!
Ио, ио, сюда, сюда, сюда!
Сюда, мои товарищи пернатые!
С полей поселян, из тучных овсов
Ко мне спешите, тысячи и тысячи,
Все, кто клюёт семена,
Скорей летите с песней ласковой и тихой!
В бороздах вы притаились, притаились
в рыхлых комьях,
Тихо-тихо чирикаете вы.
Тио-тио-тио-тио-тио-тио-тио-тио!
Те, что в садах, в ветках плюща ищут свой корм,
Также и те, что в горах от оливы к оливе летают,
Все вы ко мне поспешайте!
Триото-триото-тотобрикс!
Триото-триото-тотобрикс!

Аристофан. Птицы. (Пер. С. Анта)

Касцюм Удода са спектакля «Птушкі». Рэжысёр А. Ляляўскі, мастак Л. Скітовіч. Беларускі дзяржаўны тэатр лялек. Фота С. Ждановіча

Прачытайце ўрывак уголас. Захавайце выразныя прыёмы, створаныя аўтарам для характарыстыкі птушак. Паразважайце, якім птушкам могуць належаць гэтыя гукавыя характарыстыкі. Якія гукавыя характарыстыкі вы дадалі б? Чаму?

